

Dit document is opgesteld naar aanleiding van het deelprogramma Wederopbouw van de visie Erfgoed en Ruimte en is een nadere uitwerking van de kernkwaliteiten zoals die genoemd zijn in bijlage 3 van de Visie Erfgoed en Ruimte.

Veere

Walcheren

Toonbeeld van de wederopbouw

Inhoud

Wederopbouw: tonen van een tijdperk	pagina 2
Methodiek en leeswijzer	pagina 3
Wederopbouwperiode	pagina 4
Vóór de wederopbouw	pagina 8
Ruimtelijke analyse	pagina 10
– Massa-ruimte	pagina 16
– Verkaveling	pagina 18
– Ontsluiting	pagina 20
– Water	pagina 22
– Groen	pagina 24
– Bebouwing	pagina 26
– Bijzondere elementen	pagina 28
Huidige situatie	pagina 30
Kernkwaliteiten	pagina 32

Wederopbouw: tonen van een tijdperk

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft in 2011 dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd en kunnen worden beschouwd als toonbeelden van de Wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (planmatig opgezette uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota Kiezen voor karakter, de rijksvisie op erfgoed en ruimte die op 15 juni 2011 door de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de minister van Infrastructuur en Milieu namens het kabinet is aangeboden aan de Tweede en Eerste Kamer (TK 2010-2011, 32 156 nr. 29).

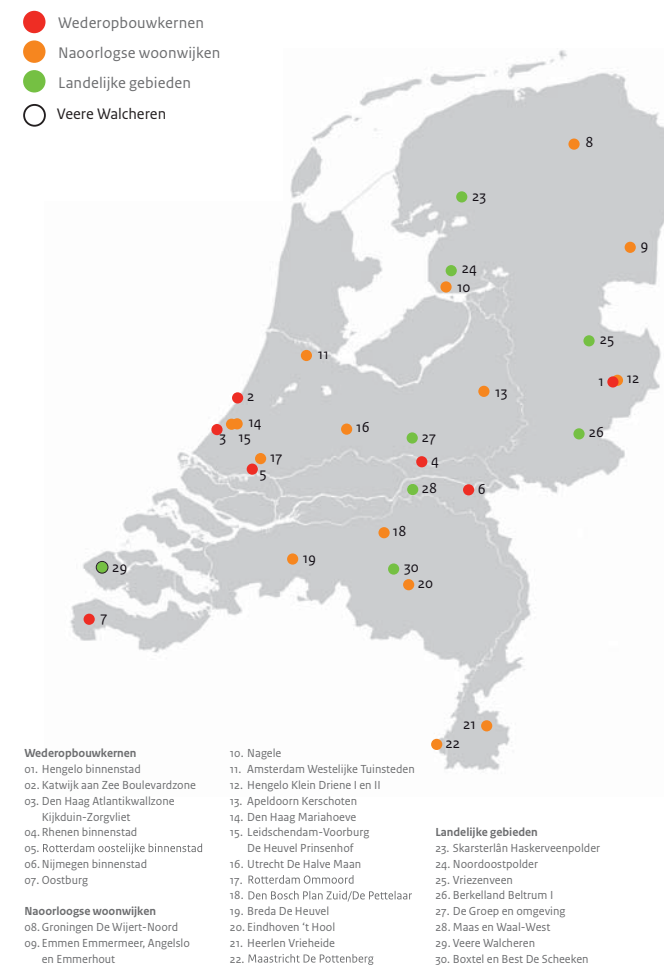
De selectie als wederopbouwgebied zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Daarnaast wil het Rijk stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de Wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven en als cultureel erfgoed een rol van betekenis spelen in de ruimtelijke ordening.

In lijn met de Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (TK 2009-2010, 32 156 nr. 13) wordt hier in juridische zin invulling aangegeven – niet door aanwijzing als beschermd stads- of dorpsgezicht – maar als uitvloeisel van de verplichting om cultuurhistorie onderdeel te laten zijn van de belangenafweging in het kader van de totstandkoming van bestemmingsplannen, zoals opgenomen in artikel 3.1.6 lid 5 onder a van het Besluit ruimtelijke ordening.

Nu zo'n zestig jaar na de realisatie bouw of aanleg, zijn deze wederopbouwgebieden als gevolg van maatschappelijke en sociaaleconomische veranderingen, object van (ingrijpende) vernieuwingsoperaties. De uitdaging hierbij is om ontwikkelingen en vernieuwing hand-in-hand te laten gaan met het behoud van het bijzondere karakter van deze gebieden.

Kennis, inzicht en begrip van de cultuurhistorische waarden van de wederopbouwgebieden en hun ruimtelijke ontwikkelingsgeschiedenis zijn van belang bij het maken van weloverwogen keuzes in de planvormingsprocessen. Dit gebiedsdocument is bedoeld ter ondersteuning hiervan en brengt de bijzondere kernkwaliteiten van Walcheren in beeld: de ruilverkaveling/ontginning van Walcheren.

30 wederopbouwgebieden

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Methodiek en leeswijzer

De methodiek is er op gericht de kernkwaliteiten uit de Wederopbouwperiode te analyseren en herkenbaar in beeld te brengen. Als basis voor de ruimtelijke analyse zijn bestaande studies gebruikt, waar nodig aangevuld met een veldbezoek om de bureaustudie te toetsen. In het colofon van dit document is opgenomen welke studies en rapporten als basis gebruikt zijn voor dit gebiedsdocument. De inhoudelijke focus van de gebiedsdocumenten ligt op de Wederopbouwperiode en de actuele situatie van het gebied. Om de context van de ontwikkelingen te begrijpen, zijn waar nodig relevante ontwikkelingen uit andere tijdsperiodes meegenomen in de analyse.

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de wederopbouwperiode in het algemeen en de specifieke ontwikkelingen met betrekking tot landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden) in het bijzonder. In de erna volgende hoofdstukken wordt ingezoomd op het onderhavige gebied en wordt door middel van een gebiedsanalyse geuid wat de specifieke kernkwaliteiten zijn die dit gebied tot een wederopbouwgebied van nationaal belang maken.

Bron: Nationaal Archief

Wederopbouwperiode

Nederland maakte tussen 1945 en 1965 een ongeken­de transformatie door. In ruimtelijk, economisch en in sociaal­maatschappelijk opzicht veranderde ons land ingrijpend. Na de Tweede Wereldoorlog was veel landelijk gebied, gebouwde omgeving en infrastructuur zwaar beschadigd geraakt, stonden onder water of lagen compleet in puin. Het herstel van de oorlogsschade en de wederopbouw begon al in de oorlog. Steden en dorpen herrezen uit het puin dankzij krachtige samenwerking en een sterke centrale sturing. In deze periode zijn veel innovatieve en ongeken­de ontwerpen gerealiseerd, zowel bij stedelijk herstel en uitbreiding als bij de herinrichting van het landelijk gebied en de aanleg van nieuw land.

Vooroorlogse ontwikkelingen

Vóór de oorlog was er al de wens om het platteland te moderniseren. Nederland liep achter op het gebied van landbouwmechanisatie en landbouwgronden waren niet of nauwelijks ontsloten voor gemotoriseerd vervoer. Hiervoor werd het instrument ruilverkaveling ingezet om de inrichting van het landelijk gebied te verbeteren. In 1924 kwam hiervoor de eerste Ruilverkavelingswet tot stand. Er was vaak sprake van drie met elkaar samenhangende omstandigheden die nadelig werkten: versnipperd grondbezit, kleine, slecht bereikbare percelen en een slechte ontwatering. Door herverdeling van gronden ontstonden aaneengesloten eenheden grond.

Modernisering van de landbouw

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond er grote politieke en maatschappelijke aandacht voor de modernisering van het platteland. Bovendien heerste er grote overeenstemming over het doel en het resultaat van de modernisering. Drijvende kracht achter de landbouwhervormingen was Sicco Mansholt, zelf boer en minister van Landbouw in zes kabinetten in de periode 1945-1958. Waar in de jaren 20 en 30 nog volop

ontginningen en inpolderingen plaatsvonden, werd tijdens de Wederopbouwperiode vooral ingezet op een effectievere en efficiëntere landbouw door schaalvergroting, rationalisering en modernisering van de agrarische bedrijfsvoering. Men richtte zich op agrarische productieverbetering. Het eerste doel hiervan was de eigen voedselvoorziening: met de Hongerwinter nog vers in het geheugen, wilde men Nederland zelfvoorzienend maken. Ten tweede was productieverbetering nodig voor de export van landbouwproducten. Het landelijk gebied speelde dan ook een belangrijke rol bij het herstel en de groei van de Nederlandse economie. Ten derde was de vernieuwing van de agrarische sector gericht op verbetering van de positie en leefomstandigheden van de boeren.

Ruilverkavelingen en het landschapsplan

Na 1945 werden ruilverkavelingen steeds omvangrijker en complexer, waardoor het bestaande juridische kader niet meer voldeed. De ruilverkavelingswet werd daarom in 1954 gewijzigd. Ruilverkavelingen die onder de nieuwe ruilverkavelingswet van 1954 vielen, werden daarom ook wel aangeduid als ruilverkavelingen 'nieuwe stijl'. Naast de belangen voor de agrarische sector voorzag de wet nu ook in diverse andere functies, zoals infrastructuur, recreatie, streekverbetering en ontgronding en natuur- en cultuurwaarden. Een 'landschapsplan' werd een verplicht onderdeel van ieder ontwerp voor een ruilverkaveling of herinrichting. Het landschapsplan had tot doel om een harmonie te vinden tussen de herstructurering van de landbouw en de inrichting van het landschap. Overigens was vanaf 1944 het opstellen van een landschapsplan in feite al gangbaar: zo werd hiermee als eerste in Walcheren geëxperimenteerd. Ook voor De Scheeken (1944) en Beltrum (1950) is een landschapsplan opgesteld. Bij de wetswijziging van 1954 is deze werkwijze formeel vastgelegd.

Grootschalige ruilverkaveling leidde tot de herinrichting van honderdduizenden hectares cultuurgrond. Verspreide percelen werden samengevoegd en nieuwe (landbouw)wegen zorgden voor een verbeterde ontsluiting. Aan deze wegen werden nieuwe boerderijen gevestigd. Een typerend kenmerk van veel ruilverkavelingsgebieden is dat veel naoorlogse boerderijen bij hun akkers en weilanden zijn gebouwd en niet meer in dorpen liggen. Maatregelen voor een betere ontwatering waren onder andere de aanleg van drainage, nieuwe gemalen, het rechte trekken en verdiepen van waterlopen, de aanleg van nieuwe waterlopen en diepploegen. Door het beplantingsplan was er ook aandacht voor beplanting langs de wegen en om en bij de erven. Om variatie en hiërarchie in het landschap aan te brengen werden verschillende soorten en dichtheden beplanting gebruikt.

Het platteland en de bevolking waren in de eerste helft van de twintigste eeuw sterk achter gebleven op de ontwikkeling in de steden. Naast de fysieke verbetering van gebieden werd daarom ook de sociale structuur verbeterd door middel van streekverbeteringsplannen. In de streekverbeteringsgebieden werd met overheidssteun met een voorlichtingsprogramma getracht het boerengezin te moderniseren. Er was aandacht voor plattelandsvrouwen in hun rol als boerin en huisvrouw. En met de scholing van agrariërs kon de bedrijfsmodernisering verbeterd worden.

Inrichting van nieuw land

Bij de inrichting speelden bodemreliëf, waterhuishouding, (beoogde) bebouwing en (verwacht) grondgebruik een rol. Ook werden cultuurhistorische elementen en structuren soms gehandhaafd en in het landschap opgenomen. Het gaat bijvoorbeeld om landschapselementen als eendenkooien, molens, dijken en boomlinten. Creatieve oplossingen van ingenieurs en landschapsarchitecten voor complexe ruimtelijke en waterstaatkundige vraagstukken, vernieuwde constructiewijzen en architectuur, standaardisering en de in het landschap aangepaste groenaanleg zijn kenmerkend voor de naoorlogse landinrichting.

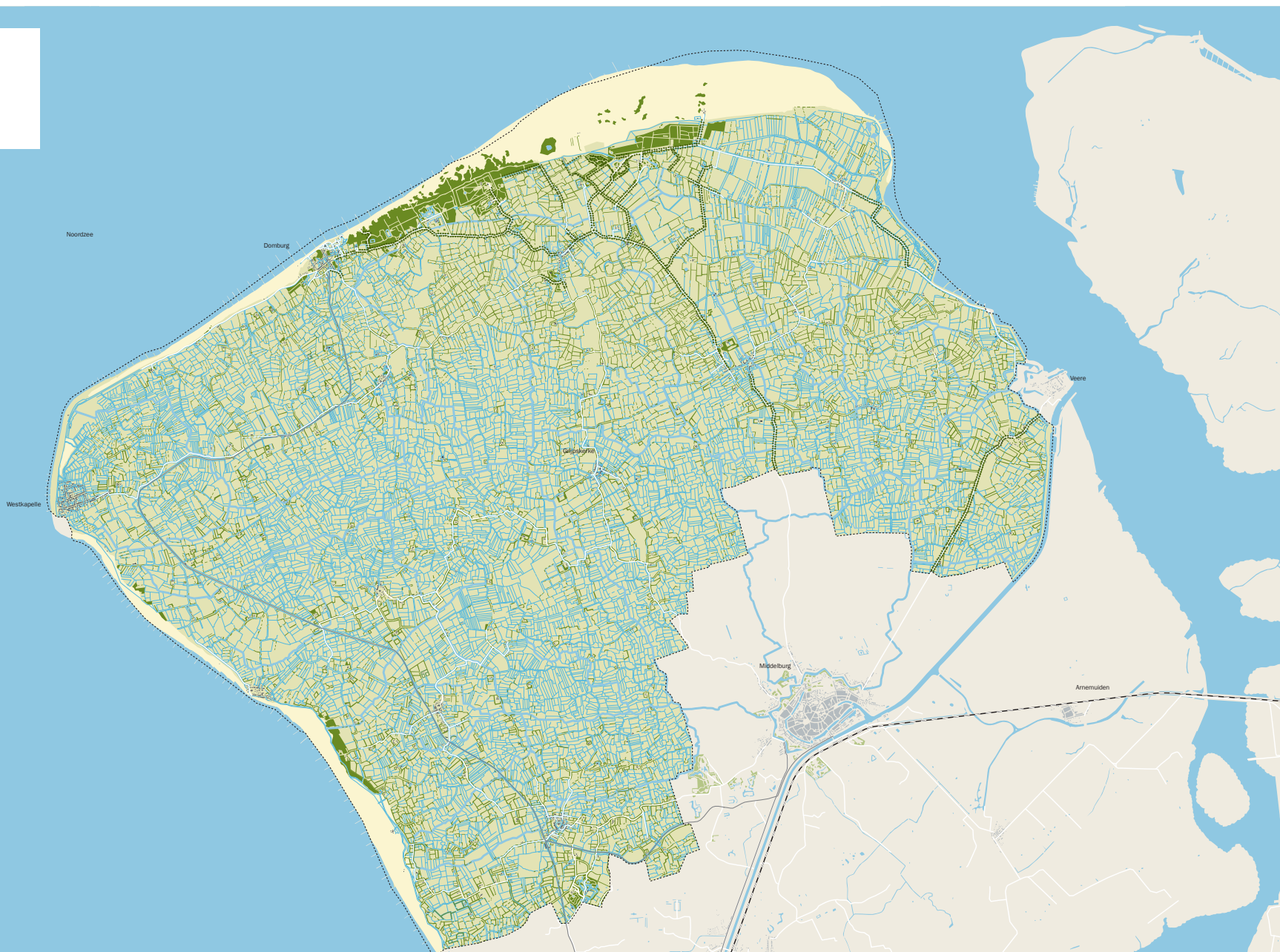
Wederopbouwperiode

Dit document gaat over het gebied Walcheren (Veere). Walcheren is door de RCE op basis van de volgende drie kenmerken aangewezen als gebied van nationaal belang:

- Reconstructie van grootschalig geïndundeerd gebied, met centraal open gebied en perifere besloten zones.
- Herstelde landgoederen en bospartijen, beplanting, deels met coulissekarakter.
- Gemengd voorkomen van oude bebouwing en wederopbouw.

Voor dit document zijn de volgende brondocumenten geraadpleegd: *'de Atlas van de Wederopbouw in Nederland 1940-1965'* (Anita Blom (red.); *'Walcheren verdrongen land I-III. In: Een geruisloze doorbraak'* (Gerrie Andela en Koos Bosma.); *'Korte geschiedenis van de ruilverkaveling'* (S. van den Bergh). *'Landschapsatlas van Walcheren. Inspirerende sporen van tijd.'* (K. Bos); *'Ontgonnen verleden. Regiobeschrijvingen van de provincie Zeeland'* (Bureau Lantschap); *'Wederopbouw tuin van Zeeland na 1945'* (Nederlandse Tuinenstichting); *'Een halve eeuw landschapsbouw'* (R. De Visser) en *'Walcheren: een landelijk gebied van nationaal belang'* (RCE).

1930

2010

Vóór de wederopbouw

In het landschap van het - voormalige - eiland Walcheren heeft de geologische geschiedenis een belangrijke rol gespeeld. Grofweg kunnen drie gebieden worden onderscheiden: het oudland, het nieuwanland en het duinengebied. Het oudland van Walcheren wordt gekenmerkt door de afwisseling van kreekruigen en poelgebieden. Voor de Middeleeuwen ontstond een kreekstelsel. Door verzanding en dichtslibbing van de kreek en de inklinking en het vergraven van het omliggende veengebied, kwamen de stroombeddingen als zandruggen boven het oppervlaktewaterniveau te liggen en heeft omkering van het reliëf plaatsgevonden (inversie). Op deze hoger gelegen ruggen lagen de nederzettingen, de belangrijkste verbindingswegen en waren de ruggen in gebruik als akkerlanden en boomgaarden. De percelen bestonden veelal uit korte smalle stroken, waarbij houtsingels vaak als perceelscheiding werden gebruikt. De hoofdwegen liepen vanuit Middelburg in een waaier patroon over het eiland en waren voorzien van laanbeplanting. De poelen zijn de laaggelegen terreinen tussen de ruggen. Hier bevonden zich de graslanden en er was nauwelijks bebouwing aanwezig, hierdoor hadden de poelen een open karakter. Op Walcheren hebben moerneringsactiviteiten (veenwinning ten behoeve van zoutproductie) bijgedragen aan de lage ligging van de poelgebieden. Omdat men het land vervolgens niet goed egaliseerde, bleef na de moertering een hobbelig landschap achter (hollebolle percelen). De poelgebieden werden ontsloten door smalle, meestal doodlopende wegen, zogenaamde zoekwegen of wegelingen. Hiervan waren op Walcheren meer dan 200 aanwezig. De parcellering in de poelgebieden bestond uit een onregelmatige blokverkeveling. In het algemeen waren de percelen in de poelgebieden onregelmatiger van vorm dan die op de kreekruigen. Ook waren in de poelgebieden meer sloten aanwezig.

In de aangewonnen polders (nieuw land) ontbreekt – in tegenstelling tot het oudland - reliëf. De jongere polders in de zuidoostelijke punt waren regelmatig verkaveld. Aan de noordkant en de zuidwestkant van Walcheren bevinden zich duinen. In de overgangszone van duinen naar polder, de binnenduinrand, liggen de Vroongronden; zacht glooiende graslanden (bestaande uit een met zand overstoven kleipakket), die werden gebruikt als gemeenschappelijke weide. In deze zone bevonden zich op Walcheren ook veel buitenplaatsen.

Kronkelige dijkjes, kreekrestanten, hagen, lanen en duizenden kleine percelen verschaften het eiland een ‘craquelé structuur’. Meidoornhagen vormden de perceelrandbegrenzing: zij dienden als veekering en boden beschutting. Bosgebieden, rijk beplante buitenplaatsen en erfplantingen droegen verder bij aan het kleinschalige en fragmentarisch ingedeelde landschap. Vooral in het noordelijke deel – waar de sloten in de zomer vaak droog stonden – was een dicht heggenlandschap aanwezig. Walcheren werd vanwege haar landschap ook wel ‘de Tuin van Zeeland’ genoemd. In de negentiende eeuw kwam de badplaatscultuur op en begon de recreatieve ontwikkeling op Walcheren.

Tot 1930 – toen gemaal Boreel in Middelburg is gebouwd - heeft Walcheren een natuurlijke waterlozing gehad. Via vier sluizen werd het overtollige binnenwater geloosd. Al voor de oorlog heeft een streekplancommissie plannen gemaakt voor herverkeveling en herinrichting op Walcheren. Vanwege regionale opgaven, zoals de steeds verdere uitbreiding van lintbebouwing, de woekering van zomerhuisjes en het toenemende verkeer is besloten dat het opstellen van gemeentelijke uitbreidingsplannen in streekverband moest worden

gecoördineerd. Vanaf oktober 1937 gingen jhr.ir. J. De Ranitz (inspecteur van de volkshuisvesting voor Zeeland) en ir. M. De Vink (later de directeur van de Provinciale Planologische Dienst) zich bezighouden met het vooronderzoek voor het streekplan en het ontwerpen van het plan. Uit het vooronderzoek kwam een weinig florerende landbouw naar voren, bestaande uit een groot aantal kleine bedrijven: 45 procent van de boeren werkte op minder dan één hectare en 72 procent op minder dan vijf hectare. Ook was de verkeveling versnipperd en oneconomisch. Percelen lagen verspreid en veel landbouwwegen waren onverhard en liepen dood. Een herverkeveling werd noodzakelijk geacht om percelen samen te voegen en de waterhuishouding en het wegstelsel te verbeteren. Het landschapsschoon zou alleen behouden kunnen worden door het scheppen van een nieuw landschapsbeeld dat economisch meer verantwoord is en gebaseerd is op de bescherming van natuurschoon, concentratie van bebouwing, verbieden van bebouwing in natuurgebieden, ontwikkeling van het toerisme en bedrijfsvergroting in de landbouw. Het nieuwe beeld moest vergroeiën met het historische beeld. Bij wegaanleg moest er ook aandacht zijn voor het landschap. Het toerisme moest als aanvullende bron van inkomsten worden bevorderd, door natuurschoon te beschermen en bebouwing (villa’s en zomerwoningen) te concentreren en in duinen en bossen te verbieden. Verder is een aanzet gegeven voor verbetering van de waterhuishouding, waardoor grasland kon worden omgezet in akkerland.

Walcheren 1930, (afbeelding: Kadaster)

Ruimtelijke analyse

Tot 1942 is gewerkt aan het streekplan van Walcheren. De voorbereiding verliep moeizaam, doordat er tegelijkertijd diverse andere plannen werden opgesteld. In 1943 is de Provinciale Planologische Dienst (PPD) opgericht en is het streekplan weer verder opgepakt, maar dit is niet verder gekomen dan een eerste commissievergadering in 1944. In oktober 1944 is ca. 16.000 hectare land van Walcheren onder water komen te staan door geallieerde dijkbombardementen. Hierbij is het land geïnundeerd om de Duitse bezetter te verjagen. Alleen de binnenduinrand, het hoger gelegen poldergebied bij Vrouwenpolder en de polders aan de zuidoostkant bleven gevrijwaard van overstroming.

Na de bevrijding is gestart met het dichten van de dijken. Ondertussen heeft bijna een jaar lang het zeewater in- en uit kunnen stromen door vier stroomgaten. Dit heeft destijds voor enorme schade aan bodem, gebouwen, vegetatie en (cultuur) landschap gezorgd. Het land en de begroeiing waren op veel plekken totaal vernietigd. Ook was er grote landschappelijke en materiële schade door luchtaanvallen. Delen van dorpen en meer dan 300 boerderijen waren verwoest en de infrastructuur was sterk aangetast.

Globale tijdlijn

Vóór de ruilverkaveling (ca. 1930-1948)

- Voorbereiding streekplan
- Bouw gemaal Boreel
- 1942 aanzet tot streekplan
- 1944 Inundatie van grote delen van Walcheren

Ruilverkaveling (ca. 1949-1970)

- Zwaar getroffen Walcheren aangewezen als 'proeftuin'
- Herverkavelingswet Walcheren (november 1947)
- Vanaf 1948 start van de realisatie van de herinrichting
- Herstel van kleinschalige landschap op ruimere grondslag
- Sanering en nieuwbouw agrarische bedrijven
- Verbetering van het waterhuishoudkundige systeem
- Maatregelen voor toerisme en recreatie
- 1958 voltooiing herinrichting

De overheden hadden het plan om het zwaar getroffen Walcheren als proeftuin te gaan gebruiken. De Dienst Droogmaking Walcheren (DDW) van Rijkswaterstaat is na de oorlog als eerste ingeschakeld en vervolgens ook de Rijksdienst voor het Nationale Plan, de Dienst Uitvoering Werken (DUW), de Cultuurtechnische Dienst (CTD) en de Heidemij. In 1945 begon het overleg onder leiding van ir. M. De Vink (PPD) die hierbij vooral samenwerkte met de Inspectie Zeeland van de Rijksdienst voor Landbouwherstel, de Dienst Droogmaking Walcheren, het Ruilverkavelingsbureau te Breda, de Polder Walcheren en de Cultuurtechnische dienst. Het vooroorlogse streekplanonderzoek vormde een belangrijke basis bij de planvorming.

Er werd een 'Driemanschap voor de Ruilverkaveling' aangewezen bestaande uit A.H. Smale (CTD), C. Krombeen (Ruilverkavelingsbureau) en M. de Vink (PPD). Zij kregen de opdracht om een voorlopig plan voor wegen en waterlopen te ontwerpen dat als basis zou dienen voor de herverkaveling.

Vervolgens heeft een Agrarische Commissie de agrarische structuur van Walcheren bestudeerd. Hierin hadden zowel boeren als extern deskundigen zitting, zoals R.J. Benthem (hoofd van de landschapsafdeling van Staatsbosbeheer in Noord-Brabant), F.P. Mesu (directeur van de cultuurtechnische dienst) en P. Bakker Schut (het Instituut voor het Volkshuiving en Stedebouw). Het landschap kreeg vanaf de start volle aandacht. Bij andere ruilverkavelingen in die tijd gebeurde dit hooguit achteraf. In augustus 1945 leveren Benthem en Reinders (houtvester bij Staatsbosbeheer) het 'Voorlopig rapport inzake de behartiging van de landschappelijke bosbouwkundige, recreatieve en natuurwetenschappelijke belangen binnen het kader van het herstelplan Walcheren' op. De medecommissieleden hebben het rapport goedgekeurd, met de aantekening dat op sommige plekken recreatieve belangen ten onrechte prevaleren boven landbouwkundige. In haar eindadvies aan Gedeputeerde Staten bepleitte de Agrarische Commissie de sanering van kleine landbouwbedrijven.

Om alle belangen en doelstellingen te stroomlijnen is in 1945 de Snelcommissie Walcheren opgericht, waarin alle hoofdrolspelers zitting hadden. De commissie had te taak om binnen acht maanden een plan op te stellen dat als grondslag zou kunnen dienen voor de herverkaveling van het geïnundeerde gedeelte van Walcheren, het herstel van het landschap en de recreatieve mogelijkheden, alsmede voor de verbetering van het verkeer en de vestigingsmogelijkheden van de industrie. Bovendien moest het plan voorwaarden bieden voor de ontwikkeling van een nieuw en welvarend Walcheren. Het door Van Benthem opgestelde 'Voorlopig rapport' zorgde ervoor dat de leden van de Snelcommissie gezamenlijk op zoek gingen naar een uitkomst die zowel recht zou doen aan de belangen van de landbouw, als die van het landschap, de recreatie en natuurbescherming. In 1946 leverde de Snelcommissie het rapport 'Het nieuwe Walcheren' op, waarin een reconstructieplan voor Walcheren is opgenomen. Het landschapsontwerp van N.M de Jonge is in 1948 opgeleverd.

De Ruilverkavelingswet van 1938 bleek te beperkt om de het noodzakelijke herstel op Walcheren op de gewenste wijze uit te voeren. Gezien de ernst en de omvang van de schade echter ging het niet alleen om een ruilverkaveling, maar om een veel grotere opgave: een (stedenbouwkundige) herinrichting. Daarnaast wilde men de kans aangrijpen om nieuwe welvaartsbronnen (industrie, toerisme) voor het eiland te creëren. Bovendien zouden door samenvoeging van percelen boeren zonder werk komen te zitten waarvoor een oplossing moest worden gezocht. Om een snelle herinrichting mogelijk te maken is een speciale parlementaire bevoegdheid opgesteld: de Herverkavelingswet Walcheren (november 1947). Deze wet maakte het mogelijk dat niet de grondeigenaren, maar de Staten-Generaal over de ingrepen beslisten. De wet regelde

onder andere onteigening, het verplaatsen van boerderijen en het saneren van kleine bedrijven. Ook konden onder deze wet andere dan zuiver agrarische belangen worden behartigd.

Na de uitwerking van het herinrichtings- en landschapsplan is vanaf 1946 doorgewerkt aan een streekplan voor Walcheren. Daaraan ging, zoals reeds voor de oorlog gebruikelijk, een onderzoek aan vooraf. In mei 1950 kreeg het Economisch Technologisch Instituut Zeeland (ETI) de opdracht om een economisch ontwikkelingsplan op te stellen. Omdat bij de traditionele bestaansbronnen achteruitgang is geconstateerd, is in het streekplan gestreefd naar industrialisatie. Het vaststellen van het streekplan nam veel tijd in beslag, onder andere doordat het om het grootste naoorlogse streekplan van Nederland ging en het plan zeer gedetailleerd was. In 1951 is het streekplan vastgesteld - en vervolgens in 1957 gewijzigd.

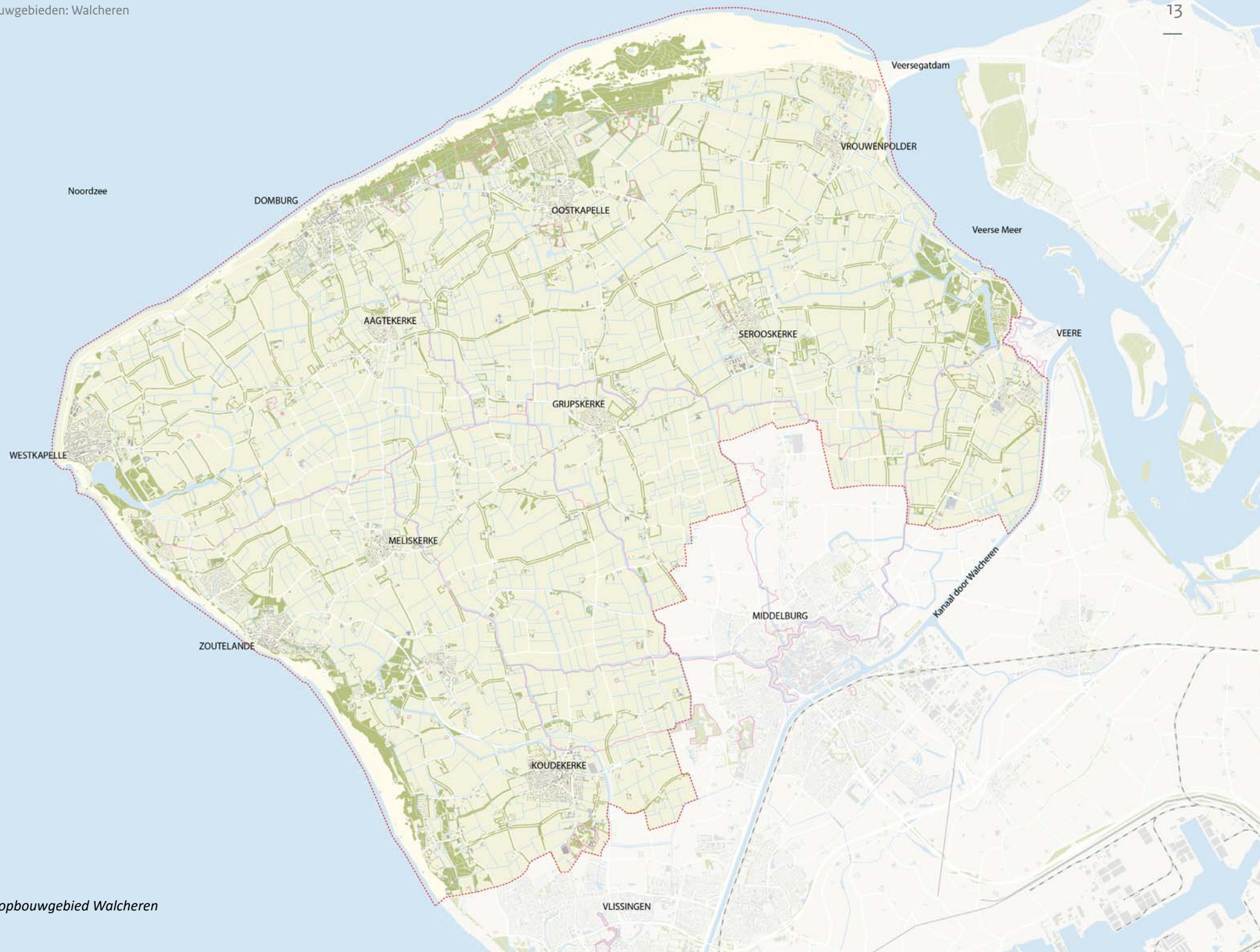
Op 1 januari 1948 is de Snelcommissie vervangen door de Herverkavelingscommissie, die de leiding over de uitvoering kreeg. De Herverkavelingscommissie heeft het rapport 'Het Nieuwe Walcheren' als leidraad voor de uitvoering gebruikt. Op 1 februari 1953 heeft een zware storm verschillende dijkdoorbraken veroorzaakt, waardoor grote delen van Zuid-Nederland onder water liepen. Ook op Walcheren was er aanzienlijke schade, met name in de gebieden die in 1944 gespaard waren gebleven. De polder Walcheren is direct begonnen met de reparatie van de gaten, waarbij is geprofiteerd van het aanwezige materieel en van de bij de reconstructie betrokken deskundigen. Hierdoor was het herstel relatief snel en konden de ervaringen op Walcheren dienen als voorbeeld voor de Wederopbouw van de verdrinken gebieden. Mede door de grote en ingrijpende aanpassingen heeft de herinrichting tien jaar geduurd. In 1958 is de herinrichting

voltooid. De herinrichting van Walcheren is vervolgens (ook uit oogpunt van Marshallhulp) als voorbeeld gebruikt voor integrale vernieuwing.

Ontwerpgedachte

Het rapport 'Het nieuwe Walcheren' van de Snelcommissie is deels gebaseerd op de eerdere ontwerpen en plannen zoals het vooroorlogse streekplan, het 'conceptplan voor wegen en waterlopen' van het Driemansschap en 'het voorlopig rapport'. Het plan bevat een brede, toekomstgerichte visie, waarbij de nadruk ligt op het herstel en de versterking van de drie belangrijkste functies: landbouw, industrie en recreatie. Voor de landbouw ging het om herinrichting. Voor de industriële sector is naar een afstemming van het vestigingsbeleid op infrastructurele netwerken (het weg-, rail- en waterverkeer) gestreefd. Voor de recreatie zijn in het rapport richtlijnen geformuleerd voor een gereguleerde en geordende bebouwing en het openstellen van natuurterreinen voor het publiek.

Verder wordt een nieuw ontwateringssysteem voorgesteld en krijgen de verkeersverbindingen met de rest van Zeeland aandacht. De Snelcommissie streeft naar een uitgesproken Walchers landschap, waarbij het oude landschap verloren is gegaan maar nog wel aanknopingspunten biedt voor vernieuwing. Uitgangspunt en kader voor de modernisering vormt het voortbouwen op de bestaande landschappelijke structuur van stroomruggen en poelgronden. De nieuw aan te brengen landschapselementen, de relictten van het oude Walcheren en de aard van de beplanting moesten hierop worden afgestemd. De Snelcommissie ging uit van een duidelijke compartimentering van het groen. Hierbij vormen de intensief beplante hoge ruggen waarover de hoofdwegen lopen de 'coulissen'. De meer open compartimenten lagen daartussen en hadden elk een

eigen karakter. Ook adviseerde de Snelcommissie om – waar mogelijk – oude buitenplaatsen te herstellen en deed de commissie een voorstel voor het oprichten van nieuwe buitenplaatsen.

Voor het landschapsplan heeft N. De Jonge (Staatsbosbeheer) het 'Voorlopig rapport' van zijn supervisor Van Benthem als uitgangspunt gebruikt. Als onderlegger voor het landschapsplan diende het wegen- en waterlopenplan dat voornamelijk was bepaald door cultuurtechnische, agrarische en infrastructuurele overwegingen. In het plan is landschappelijke openheid afgewisseld met meer besloten delen. In het 'Voorlopig rapport' staat een tweeledige doelstelling: zowel het behoud / de voortzetting van het vroegere beeldbepalende landschap als tegelijkertijd de vernieuwing van het landschap. Hierbij is geadviseerd om bij de inrichting sterk rekening te houden met de geomorfologische structuur. Zo zouden de nieuwe wegen - net als in de vroegere situatie – zoveel mogelijk op de kreekkruggen moeten worden aangelegd. Bij de nadere uitwerking in het landschapsplan is de vooroorlogse bodemkartering – waarin de precieze ligging van de stroomruggen en poelgronden was bepaald - als richtlijn gebruikt.

In het 'Voorlopig rapport' is ook gepleit om niet een volkomen nieuw en modern, rationeel landschapstype als leidraad te gebruiken. Niet alle artefacten van het oude landschap, dorpen, landgoederen, bossen en wegen waren zodanig vernietigd dat ze geen landschappelijke betekenis meer hadden. Hierdoor was handhaven of herstel mogelijk. Om cultuurhistorische, morfologische, landschappelijke en recreatieve redenen is geadviseerd om het karakter van het eiland Walcheren en de daarmee gepaard gaande schoonheid te doen voortleven en te herscheppen. In het landschapsplan zijn vervolgens verschillende landschapstypen onderscheiden:

- het windschermgebied in de westelijke punt van Walcheren met brede boomsingels aan de windzijde van wegen;
- een dorpenlandschap op de hoger gelegen kreekkruggen met laanbeplanting langs wegen, boomgaarden en beplante boerenerven;
- een open landschap in de lager gelegen kleikomgebieden met voornamelijk struikbeplanting langs wegen en sloten.

Uit oogpunt van economisch herstel is uiteindelijk meer ruimte gegeven aan nieuwe en grotere agrarische bedrijven dan Staatsbosbeheer aanvankelijk beoogde. Economische functieverbetering en bijbehorende schaalvergroting gingen voor. Wel is geprobeerd het groene karakter en de cultuurhistorische kenmerken terug te brengen. Er heeft een 'reconstructie op grotere schaal' van het vroegere karakter plaatsgevonden. Bij de reconstructie is ook een betere afwatering gerealiseerd waardoor akkerbouw op meer plaatsen uitgeoefend kon worden zoals op de voorheen natte poelgronden. Hierdoor is de herkenbaarheid van het landschappelijke verschil tussen de kreekkruggen en de poelgronden afgenomen.

Voor toerisme en recreatie zijn specifieke maatregelen genomen. Doordat het zwaartepunt op het agrarisch bedrijf lag, is er ook minder ruimte voor recreatief ruimtegebruik gerealiseerd dan Staatsbosbeheer beoogde. Het idee was om het eigen karakter van de badplaatsen te benadrukken. Mede op aandrang van de ANWB en de Commissie De Weg in het Landschap is voor de aanleg van afzonderlijke fiets-, wandel- en ruitersporen gepleit. De schaalvergroting betekende ook dat een deel van de boeren hun bedrijf moest beëindigen. De grondoverdracht verliep via de Stichting Beheer Landbouwgronden (SBL). Met de hulp van SBL kwam 1534 hectare grond kwam vrij, doordat in totaal 118 Zeeuwse boeren naar de Noordoostpolder verhuisden.

De stedenbouwkundige voorbereiding van de Wederopbouw van de dorpen is door de Stichting Herbouw Walcheren uitgevoerd. De Stichting begeleidde vervolgens ook de architectonische uitwerking. In de plaatsen waar de verwoestingen zodanig waren dat veranderingen in de dorpsplattegrond mogelijk waren, zijn stedenbouwkundigen ingeschakeld. Dit was onder andere het geval in Oost- en West-Souburg (buiten kaartbeeld), Westkapelle, Domburg en Biggekerke. De dorpsplattegronden zijn aan de toenmalige eisen aangepast, waarbij de Stichting de ontwerpers ook gestimuleerd heeft om aan te sluiten bij de regionale typologie. In de dorpen is de regionale typologie op kleine schaal gestandaardiseerd. Hierbij is afscheid genomen van de ambachtelijke bouwtraditie.

Reconstructieplan Walcheren, 'Het nieuwe Walcheren', 1946.

Massa-ruimte

Het kleinschalige landschap is op ruimere grondslag en met een grotere maatvoering hersteld. Vooral aan de westzijde van het eiland – waar de zeewinden het krachtigst zijn - is een vrij dicht gecompartmenteerd landschap ontstaan. De poelgronden in het midden zijn vrij open gebleven, waardoor enige centrale delen van Walcheren uitgesproken open zijn. Het onderscheid tussen poelgebieden en kreekkruggen is wat betreft bodemgebruik en mate van openheid nog duidelijk herkenbaar.

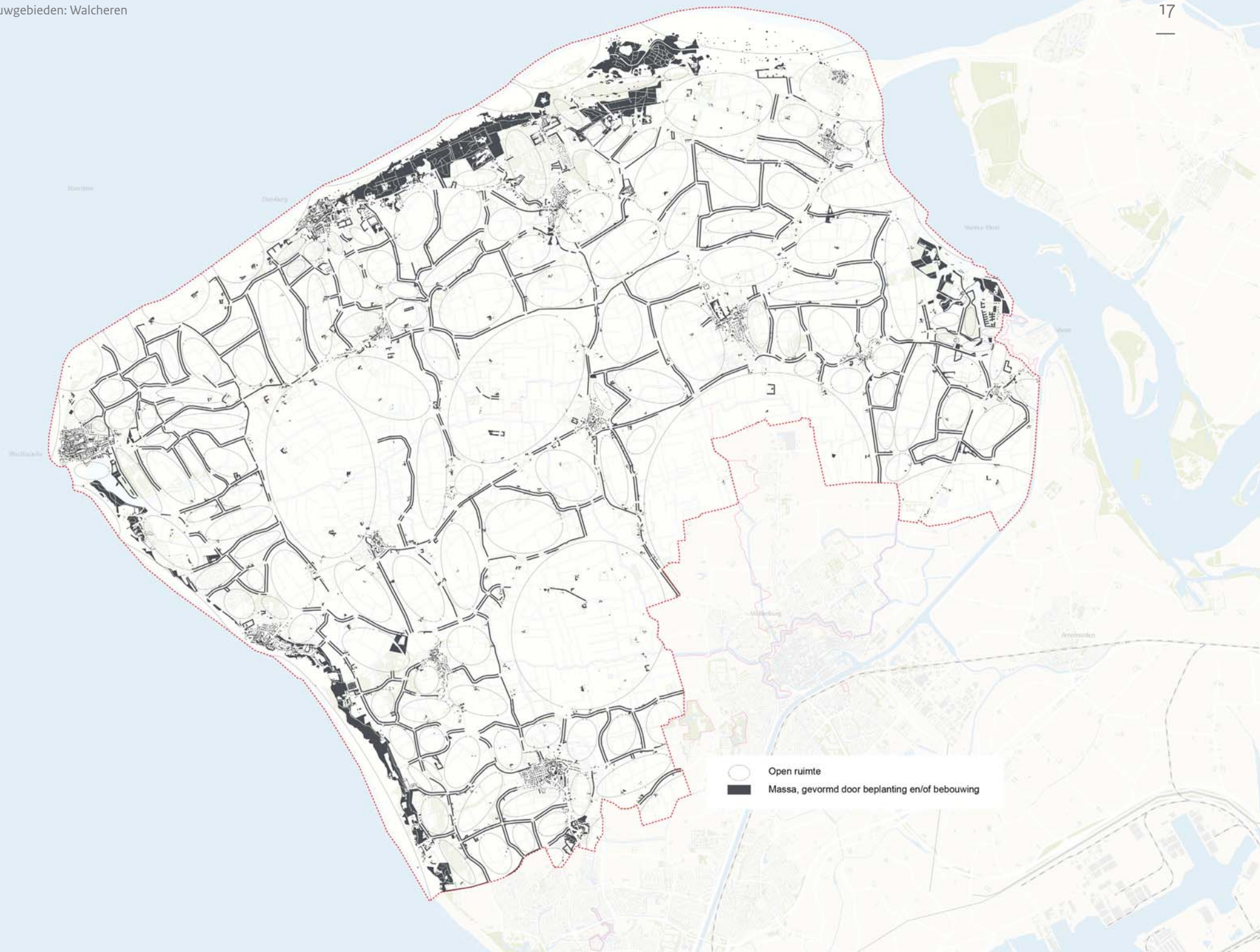
De fijnmazige structuur van percelen, krekken, landweggetjes en hagen is op een grotere schaal gereconstrueerd. Hierdoor is de openheid ten opzichte van de vooroorlogse situatie toegenomen. Bij het beplanten van het netwerk van infrastructurele verbindingen is gestreefd naar het doorbreken van de openheid, zodat duidelijk begrensde eenheden zouden ontstaan, omsloten door 'een netwerk van groene aders van telkens wisselende breedte'.

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

- Behouden contrast tussen open poelgebieden en meer besloten kreekkruggen door beplanting.
- Opener landschap ten opzichte van het oorspronkelijke landschap.
- Schaalvergroting van het kenmerkende, kleinschalige landschap.

Een open gehouden poelgebied

- Open ruimte
- Massa, gevormd door beplanting en/of bebouwing

Verkaveling

Bij de herinrichting zijn de vele stukjes grond samengevoegd tot aanzienlijk grotere kavels. Hierbij is het aantal percelen verminderd van 31.000 tot 11.000. De richtlijn vanuit de Snelcommissie voor de verkaveling was regelmaat. Voor de kaveldiepte is door de Snelcommissie 300 tot 400 meter aangehouden. Op advies van de Agrarische Commissie is gestreefd naar een minimale bedrijfsgrootte van tien hectare. Om landschappelijke redenen is ervoor gekozen dat kavels met ten minste twee evenwijdig lopende zijden voldoende waren - in plaats van bijvoorbeeld een kavel zonder schuine zijden, wat rendabeler zou zijn.

De kavels liggen in een mozaïek van blokvormen. Door variatie in de richting van de kavelblokken op te nemen zijn al te rechte lijnen voorkomen. Doordat bij de herverkaveling een vrij rationele parcellering is aangebracht die niet of nauwelijks oudere perceelsscheidingen bevat, zijn de oorspronkelijke verschillen tussen de percelen in de poelgebieden en kreekruigen grotendeels verdwenen. Wel weerspiegelt de kavelrichting nog steeds het onderliggende kreen- en kreekruigensysteem.

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

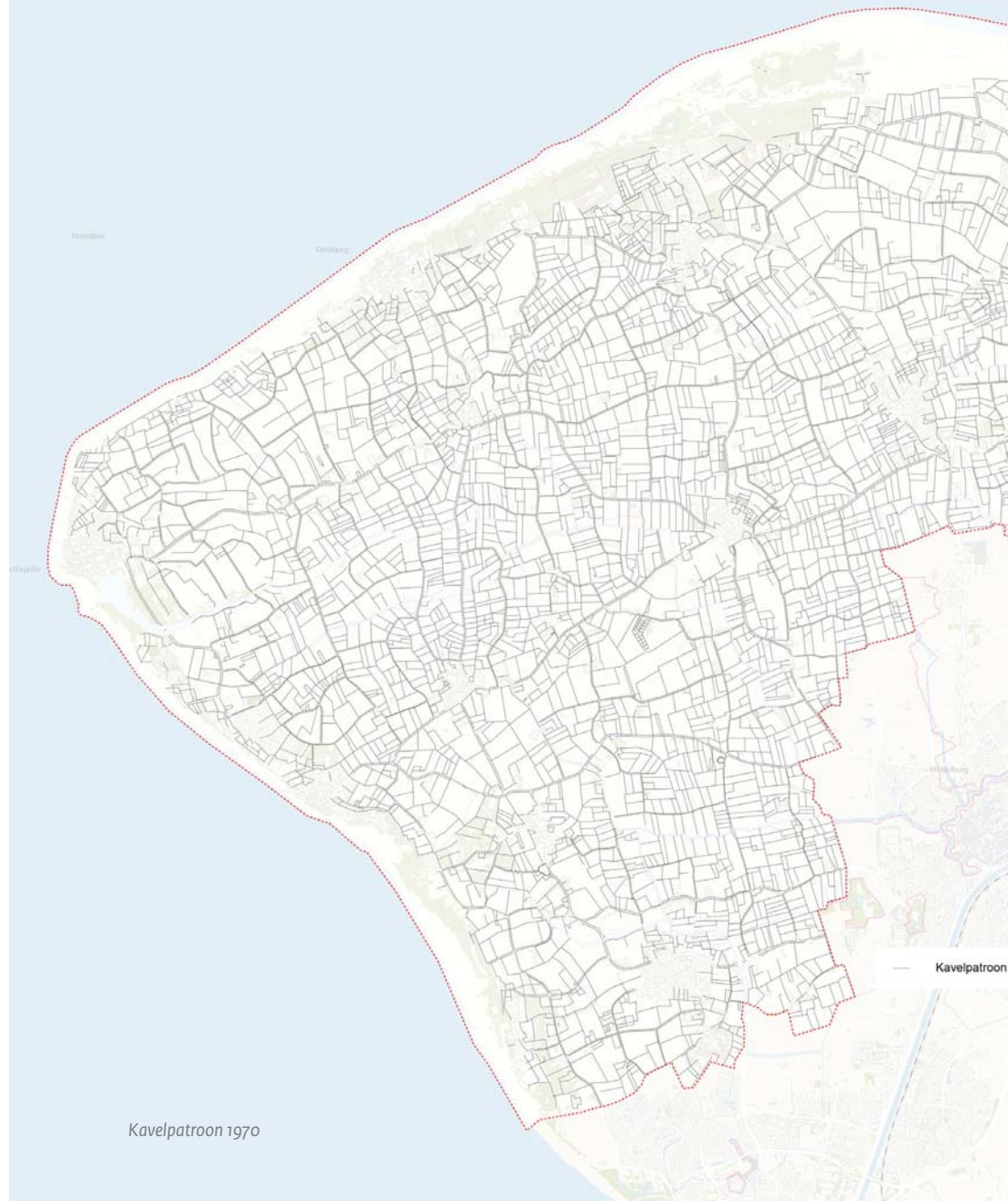
- Grotere, gerationaliseerde kavels door schaalvergroting.
- Onregelmatige blokverkaveling.
- Onderliggende kreenpatroon herkenbaar in de kavelrichting.
- Alle percelen aangesloten op de openbare weg.

Beeld van de onregelmatige blokverkaveling in het westen van Walcheren

Kavelpatroon 1930

Kavelpatroon 1970

Ontsluiting

Het wegenstramien dat de Snelcommissie heeft voorgesteld borduurt voort op het door het Driemanschap voor de Ruilverkaveling ontworpen schema. Het berust op de volgende drie basisvoorwaarden:

Afgezien van de Rijksweg van Nieuwland naar Vlissingen waren geen autosnelwegen nodig.

Uit landschappelijke en (vooral) financiële overwegingen had het de voorkeur om zoveel mogelijk oude wegtracees te volgen.

Hoofdverkeerswegen moesten zoveel mogelijk door de dorpskommen worden geleid.

De commissie dacht dat de verkeerstoe name op Walcheren achter zou blijven op de rest van Nederland, omdat er geen doorgaand verkeer was. Het lokale verkeer is juist op de dorpskommen gericht. Ook waren er landschappelijke bezwaren om wegen om de dorpskommen heen te leggen. Wel is voorgesteld om het wegprofiel hier en daar te verbreden.

Daarnaast is de verkeersinfrastructuur aangepast aan de moderne verkeerseisen en zijn de dorpen onderling beter verbonden. Hiervoor zijn nieuwe wegen aangelegd en bestaande wegen verbeterd. De Noordweg bleef om historische en landschappelijke redenen (als grens tussen twee verschillende gebiedsdelen) de belangrijkste route tussen Middelburg en Domburg.

Het stelsel van landbouwwegen is behalve door geomorfologische gegevens, vooral bepaald door landbouwkundige en cultuurtechnische eisen en door grondgesteldheid. Door de efficiëntere kavelindeling en optimalisering van het wegenstelsel is 35 procent van de – vaak doodlopende - oude wegen opgeheven. Alle kavels zijn aangesloten op de openbare weg. Vanwege de ongunstige ligging van de kavels waren veel nieuwe wegen nodig. De wegen zijn op zorgvuldige wijze in het landschap ingepast. Ook zijn alle wegen verhard (voor de oorlog was 195 van de 400 kilometer aan landweg verhard). Het

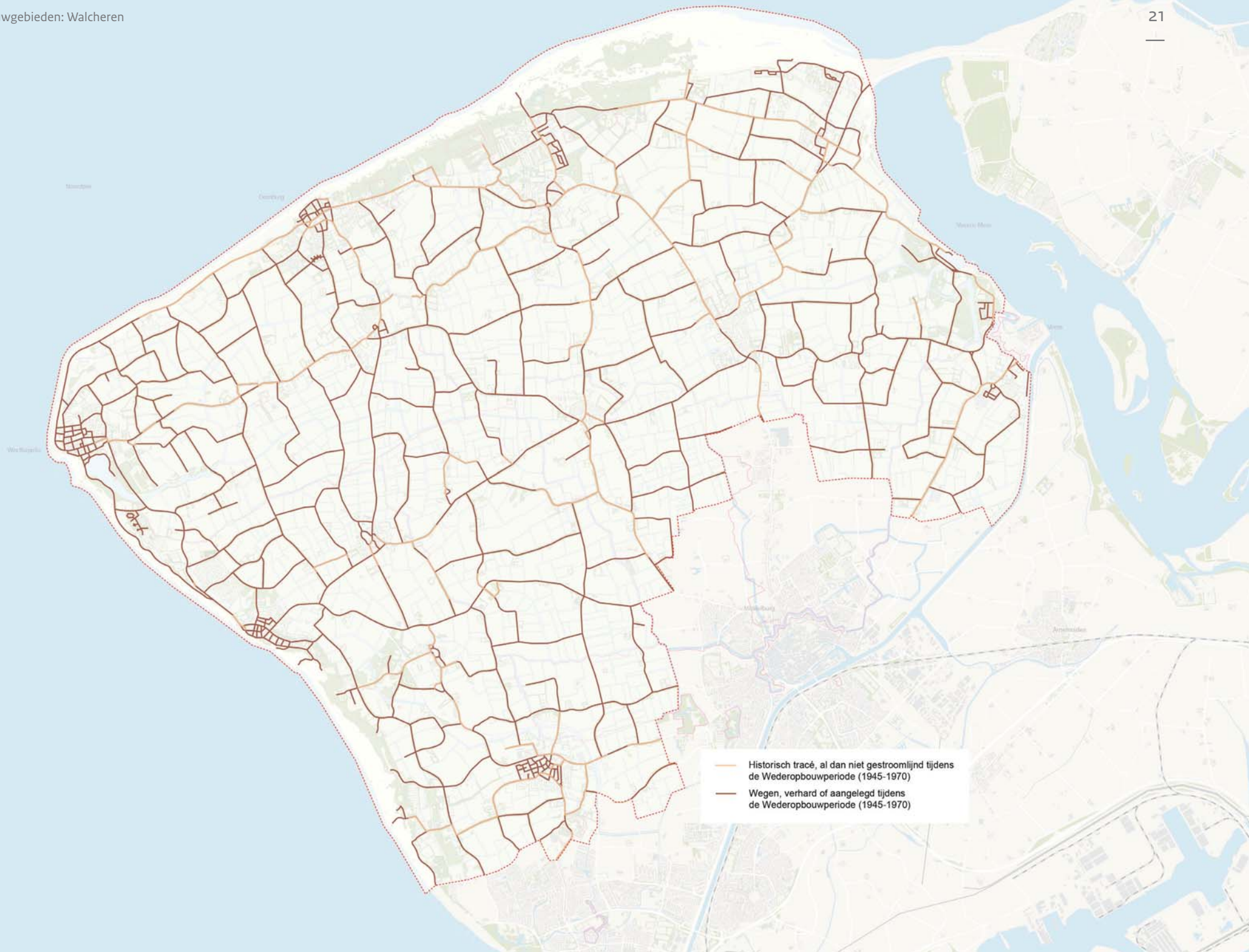
Werendijkseweg, Klaassensweg als verbindingsweg tussen Vlissingen en Zoutelande met een bewust smal profiel en fietspad

grootste deel van de wegen heeft een asfaltbedekking; op enkele plaatsen zijn klinkerwegen bewaard gebleven. Bij bestaande wegen zijn de scherpste bochten verwijderd. In het middengebied hebben de wegen een zekere mate van rechtlijnigheid. Aan de westkust is een dichter net van landbouwwegen gerealiseerd. Dit heeft te maken met de kleinere bedrijven die hier gesitueerd zijn en om landschappelijke en recreatieve redenen. Speciaal voor het toerisme is een nieuwe, licht gebogen recreatieweg aangelegd op enige afstand en evenwijdig aan de duinenrij tussen Vlissingen en Zoutelande. Er is bewust niet gekozen voor een autoweg zoals langs de Belgische kust. Om te voorkomen dat deze weg een korte, snelle verbindingsweg tussen Zoutelande en Vlissingen zou worden is gekozen voor een profiel van een iets verbrede landweg. Er zijn wandel- en fietspaden aangelegd bij de kreken van Veere en Westkapelle en is er ruimte gereserveerd voor ruiterspaden. In totaal is tijdens de herinrichting 8 kilometer aan

secundaire weg, 64 kilometer tertiaire weg en 300 kilometer landbouwweg aangelegd. Voor de verschillende wegtypen zijn specifieke dwarsprofielen opgesteld, waarop de beplanting staat aangegeven. Verder hebben de Deltawerken infrastructuurele verbeteringen voor Walcheren gebracht. De Veerse gatdam (1961) heeft Walcheren vanuit de Randstad veel beter bereikbaar gemaakt.

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

- Hoofdstructuur gebaseerd op oorspronkelijk wegenstructuur op de kreekruggen.
- Hiërarchie in wegen herkenbaar door verschil in profiel en beplanting.
- Zorgvuldig in het landschap ingepaste gerationaliseerde en verharde wegen.

— Historisch tracé, al dan niet gestroomlijnd tijdens de Wederopbouwperiode (1945-1970)
— Wegen, verhard of aangelegd tijdens de Wederopbouwperiode (1945-1970)

Water

De waterstaatkundige toestand is verbeterd. Het waterlopenstelsel is grotendeels vernieuwd: het is verbreed, verdiept en op sommige plaatsen nieuw uitgegraven. Wel zijn de oude, kronkelige kreken een belangrijke rol blijven vervullen in de afwatering. Enkele kreken (o.a. bij Veere) zijn ook om landschappelijke redenen gehandhaafd.

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

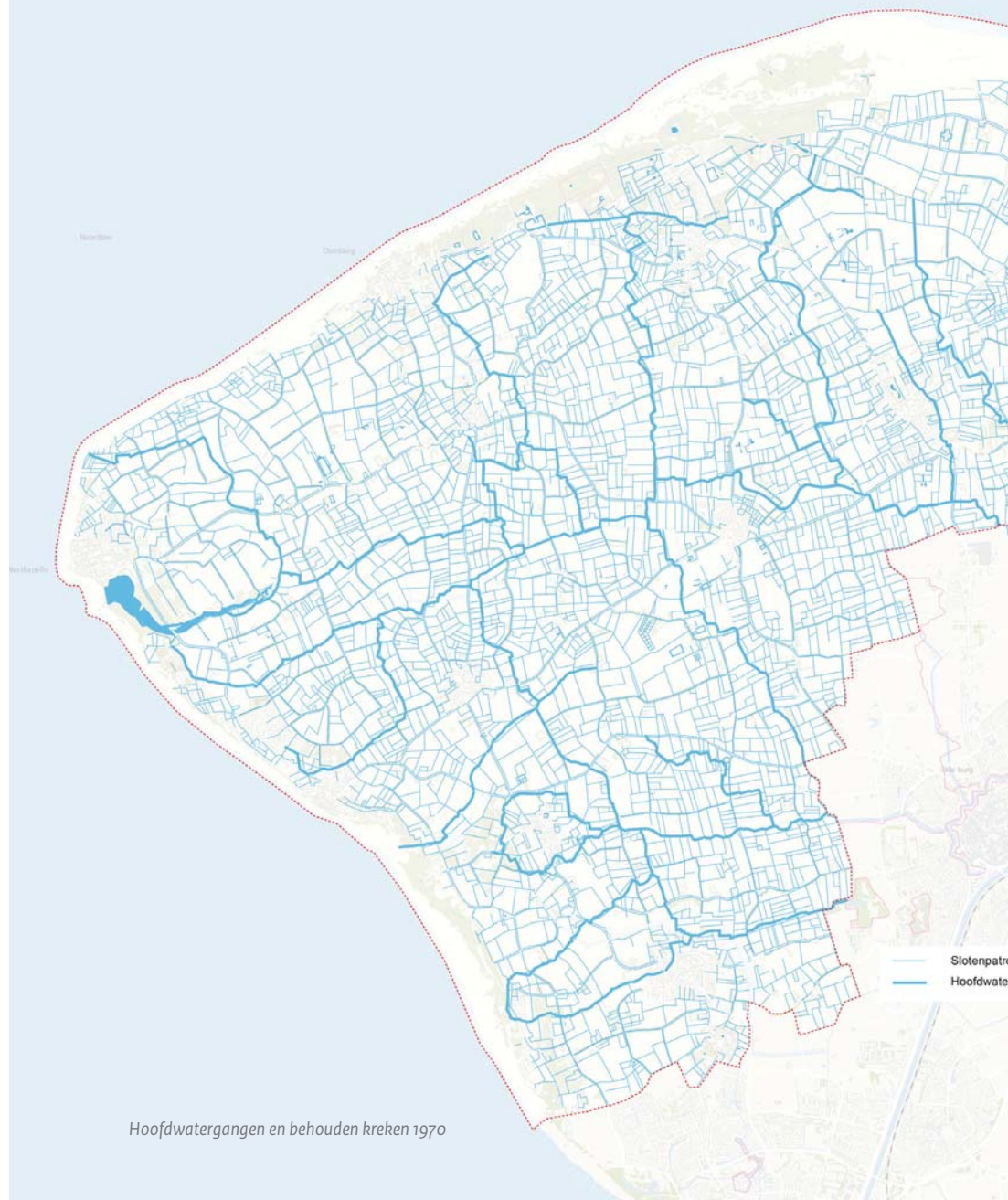
- Gerationaliseerd watersysteem.
- Delen van oude kreken herkenbaar.

Voorbeeld van een gerationaliseerde kreek in de buurt van Hoogelande

Watergangen 1930

Hoofdwatgangen en behouden kreken 1970

Stolentpatro
Hoofdwate

Groen

Bij de herinrichting is geprobeerd om een duidelijkere opbouw van het landschap te realiseren door consequente accentuering van de landschappelijke hoofdstructuren. Ook is geprobeerd het karakter van de besloten kreekkruggen in een nieuwe vorm terug te brengen, onder andere door inheemse beplanting aan te brengen. Het was de bedoeling om de hoofdwegen en enkele dijken te voorzien van laanbeplanting met hoge bomen, terwijl tertiaire wegen lagere boom- en struikbeplanting en hagen zouden krijgen (o.a. (veld)iep en meidoorn). Het optrekken van hoge bomen is echter (met name vanwege de kosten) niet haalbaar gebleken. De beplanting langs de wegen moest luwte bieden voor de landbouwgewassen en fietsers en moest tevens een aantrekkelijk beeld opleveren. Omdat het onderhoud van de meidoorn niet meer zou passen bij de nieuwe, rationele bedrijfsvoering, is deze niet meer als perceelrandbeplanting aangebracht. Ook de boerenerven zijn (opnieuw) van beplanting voorzien, waarvoor extra geld beschikbaar was, omdat het beschutten van het erf en het woonhuis op Walcheren als een noodzaak gezien werd. Wel zijn de erven veel minder robuust aangeplant dan in de vooroorlogse situatie. J.T.P. Bijhouwer trad namens de Rijksdienst voor Landschapsherstel als adviseur op bij het ontwerp voor de boerenerven. Bepalend voor de inrichting waren het gebruik, de ligging, de bodem en de omgeving. Bijhouwer heeft bij de inrichting ook veel waarde gehecht aan de informatie van de boeren zelf. Naast veel snelgroeiende soorten (bijvoorbeeld wilg en populier) is ook hier de veldiep opgenomen in de erfbeplantingsplannen. Aan de windzijden is meestal een windsingel geplaatst.

Omdat de meidoorn als perceelrandbegrenzing verdween, zou er veel minder aangeplant worden dan er vroeger aanwezig was. Daarom is, voorgesteld om, met het oog op het toerisme en de houtproductie, nieuwe boscomplexen aan te brengen die aansluiten op de bestaande bossen en bij de nieuwe kreek. De oorspronkelijke ideeën over kreekbebossingen zijn echter maar

Streekeigen laanbeplanting

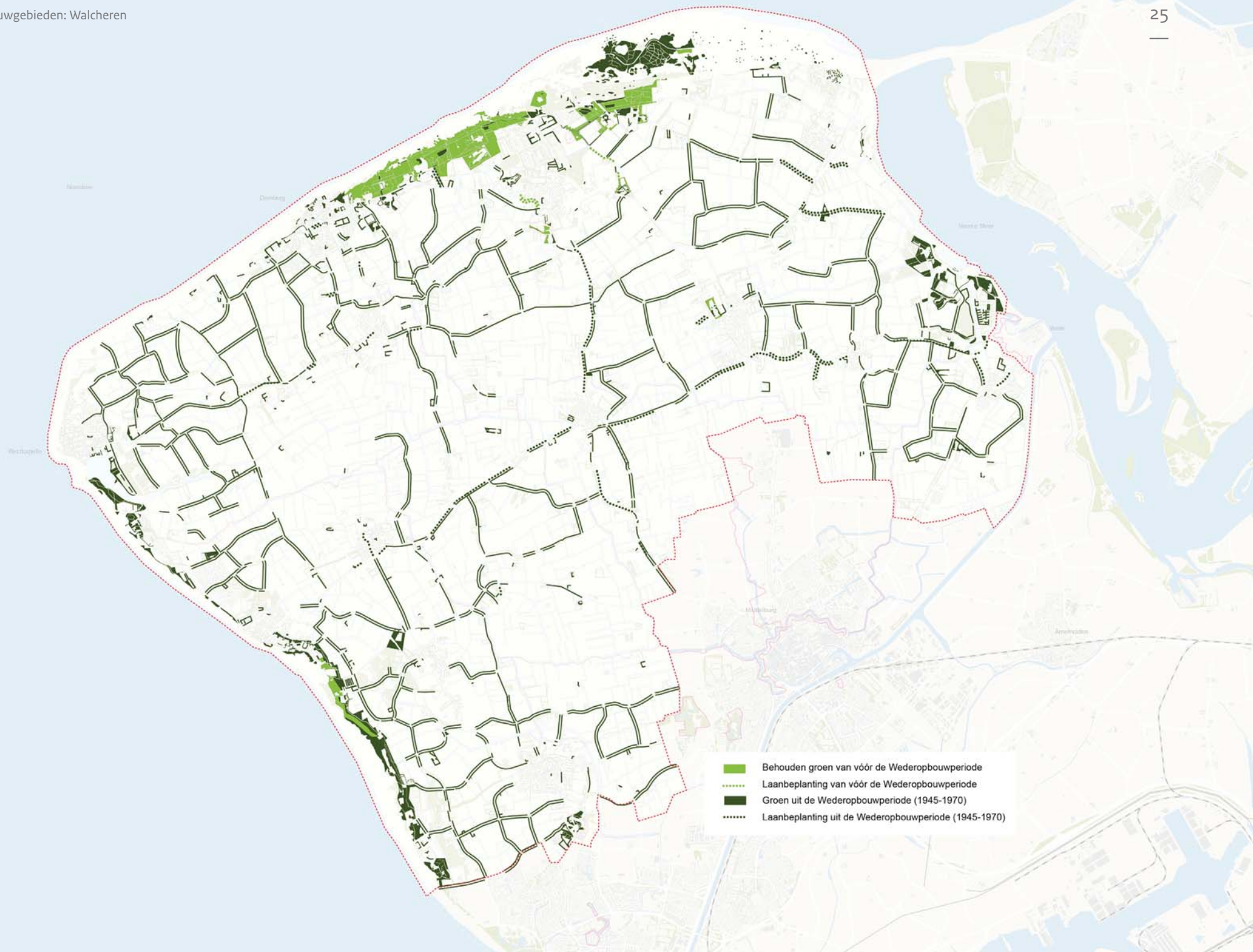
gedeeltelijk gerealiseerd door bezwaar van de agrarische sector. Aan de voet van de duinrand tussen Vlissingen en Zoutelande zijn als windkering bosstroken aangeplant en is een nieuwe manteling voorgesteld. In totaal zijn tienduizenden bomen (her)aangeplant langs (voormalige) kreek, op overhoeken en in de nieuwe bossen in het duingebied

Van verschillende historische buitenplaatsen is de beplanting hersteld en/of nieuw ingericht met hagen, halfhoge, opgaande boomstructuren en erfbeplanting. Ook zijn nieuwe buitenplaatsen tot stand gekomen volgens de 'tweehectareregeling' van de Snelcommissie en met subsidie van Staatsbosbeheer. Volgens deze regeling, die in het streekplan is gereguleerd, dient minimaal een hectare van het perceel beplant te zijn met opgaand hout en boomgaard. C.P. Broerse heeft de beplanting

in en nabij de dorpen ontworpen. Zijn belangrijkste uitgangspunt was het bestendigen of versterken van het landschappelijke karakter ter plaatse.

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

- Geaccentueerde landschappelijke hoofdstructuren met inheemse beplanting.
- Dichte wegbeplanting van houtsingels.
- Erfbeplanting van windsingels rond boerderijen.
- Bosbeplanting langs de kreek en duinrand.
- Herstel beplanting buitenplaatsen en aanleg nieuwe buitenplaatsen.
- Recreatiebossen op zandgronden en ter compensatie van verlies van beplanting.

Bebouwing

De boerderijen en woningen uit de Wederopbouwperiode liggen vooral in het centrale deel van het eiland. Met name in het noordelijk en zuidelijke deel van het eiland liggen vooroorlogse panden. De dorpen zijn hersteld en boden goede huisvesting en nieuwe voorzieningen.

In totaal kwamen 370 (kleine) boerenbedrijven voor sanering in aanmerking. Een aantal boeren verhuisde op Walcheren naar nieuwe boerderijen. De Wederopbouwboerderijen liggen meestal op vrij grote afstand van elkaar. Soms liggen ze in kleine kernen. Conform het advies van de Snelcommissie sluit de architectuur van de Wederopbouwboerderijen aan op de traditionele boerderijbouw. De meeste Wederopbouwboerderijen zijn ontworpen door plaatselijke architecten, zoals L. Beije en G. Tuinhof. Soms zijn bekende architecten ingeschakeld, zoals R. De Vries, A. Rothuizen en P.J. Visser 't Hooft. Er zijn verschillende varianten Wederopbouwboerderijen gerealiseerd. De boerderijen hebben een gesloten opbouw en een sobere detaillering gekregen. Meestal gaat het om een woonhuis met aangebouwde schuur en soms met het woonhuis los van de schuur, zoals dat vooral bij de kleinere boerderijen de traditie was. Er is gebruik gemaakt van een gedeeltelijke normalisering in stallen en beton hangars (open veldschuren).

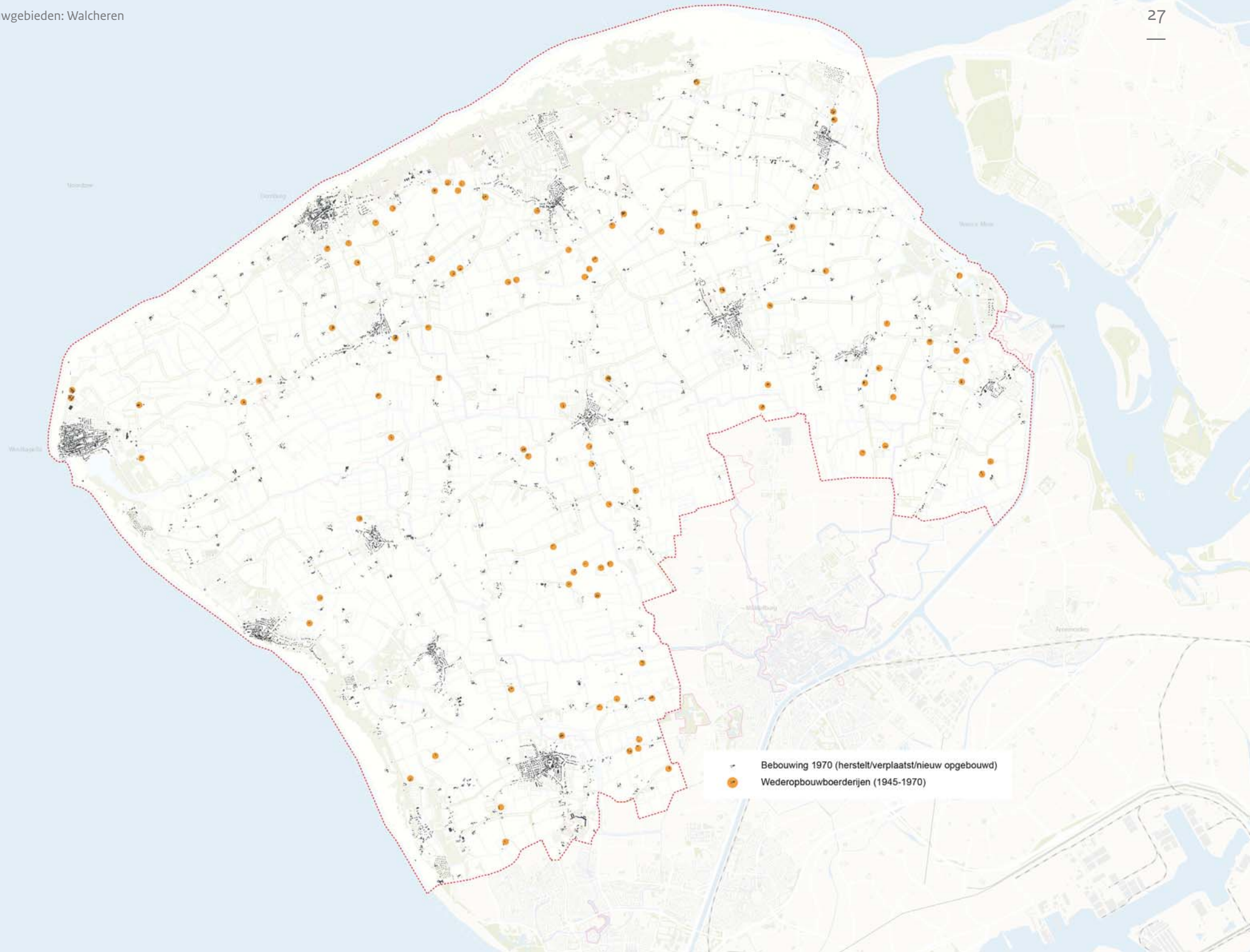
In het agrarisch gebied zijn met de 'tweehectareregeling' van de Snelcommissie zogenaamde '2-ha-objecten' gerealiseerd. Deze objecten – bungalows – moesten de nieuwe buitenplaatsen en landhuizen vormen.

Voorbeeld van een Wederopbouwboerderij

Kernkwaliteiten uit Wederopbouwperiode:

- Wederopbouwboerderijen veelal gelegen in het middengebied en op vrij grote afstand van elkaar.
- Verschillende varianten Wederopbouwboerderijen met een gesloten opbouw en sobere detaillering.
- Wederopbouwboerderijen met traditionele architectuur.
- Nieuwe landgoederen met bungalows.

Bijzondere elementen

Door oorlogsverwoestingen zijn vele landgoederen en buitenplaatsen op Walcheren verloren gegaan. Met name tussen Vrouwenpolder en Domburg zijn enkele bewaard gebleven. Bij de herinrichting zijn de landgoederen hersteld, maar vaak wel gerationaliseerd.

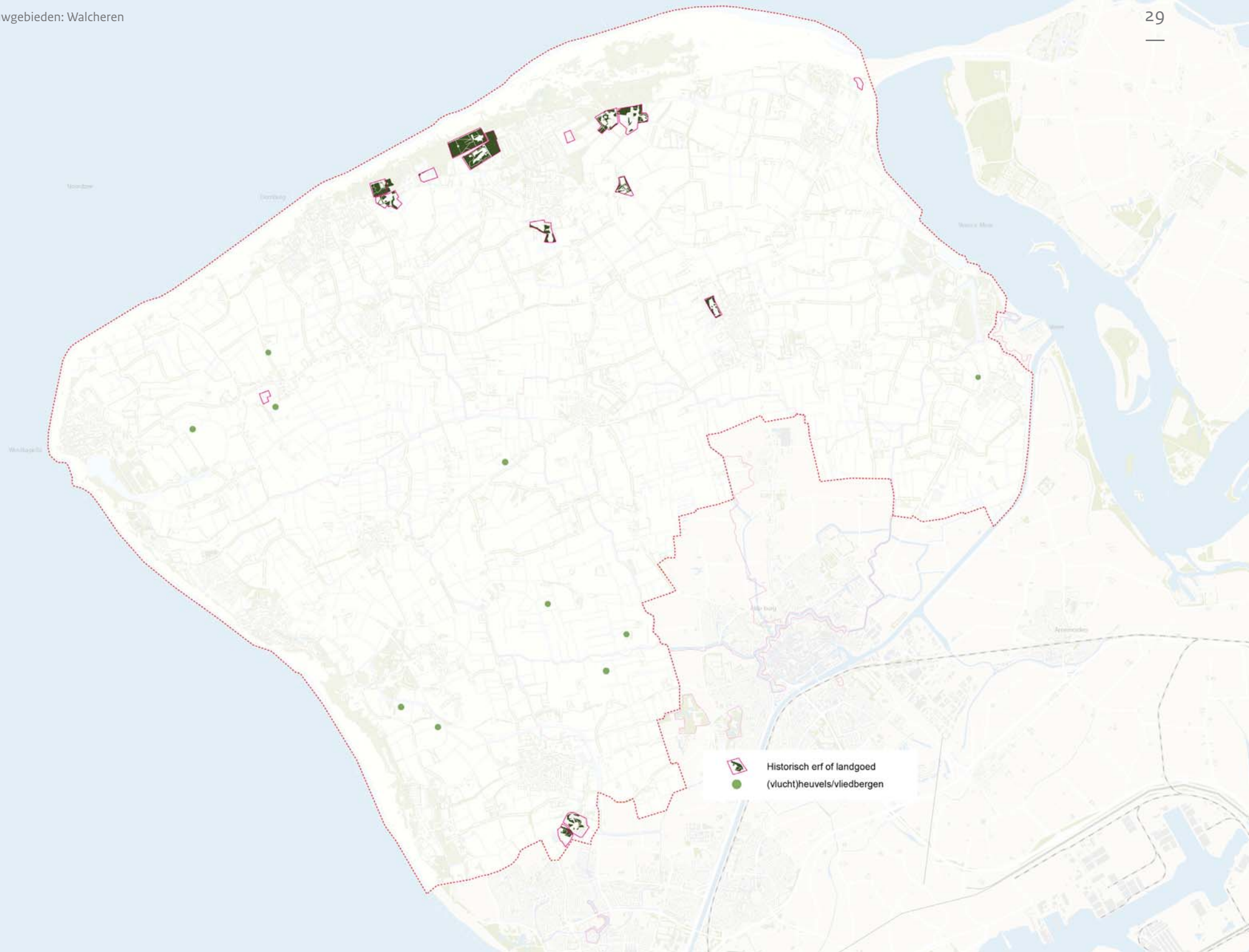
Bij de herinrichting zijn de door mensen gemaakte (vlucht) heuvels of vliedbergen gehandhaafd. Op deze hoogtes hebben vroeger versterkingen gestaan: mottekastelen. Op Walcheren is de grootste dichtheid aan vliedbergen van Zeeland aanwezig. De poelgebieden hebben hun hollebollige karakter verloren. Alleen bij Kleverskerke is een deel van het oude landschap bewaard gebleven in een natuurterrein.

Kernkwaliteiten behouden in Wederopbouwperiode:

- Oorspronkelijke elementen zoals landgoederen en (vlucht)heuvels / vliedbergen in het landschap bewaard gebleven.

Een vliedberg bij Sint-Jan ten Heere

Huidige situatie

Sinds de herinrichting hebben een aantal veranderingen plaatsgevonden. Toch zijn onderdelen van de herinrichting nog goed afleesbaar.

Vanaf de zestig raakten ontwikkelingen in een stroomversnelling. In de jaren '60 en '70 heeft grootschalige industrialisatie plaatsgevonden. Dit heeft - met name rond Middelburg en Vlissingen - ruimtelijke gevolgen gehad. De steden en dorpen zijn aanzienlijk uitgebreid. Hierbij is niet langer sprake van organische groei waarbij vooral op de hogere gedeelten is gebouwd (met name lintbebouwing op kreekruggen), maar is in steeds grotere vlekken en op projectmatige wijze gebouwd. Sinds de jaren '70 is de toeristische sector flink ontwikkeld. Een groot deel van de binnenduinstrand is bebouwd geraakt met vakantieparken, campings, tweede woningen, etc.

De landbouwkundige structuur bleef problematisch, waardoor de gemiddelde bedrijfsgrootte ver achter bleef bij andere gedeelten van Zeeland. Daarom is eind jaren '70 opnieuw een ruilverkaveling in voorbereiding genomen. Deze is pas in de jaren '90 uitgevoerd. Bij de ruilverkaveling is ook bos aangeplant. Boeren zijn zich toe gaan toeleggen op neveninkomsten in de industrie en de groeiende toeristische sector. Vooral in het kustgebied tussen Vlissingen en Westkapelle zijn landbouwbedrijven (gedeeltelijk) omgezet in kampeerterrinen. In het kader van de Ecologische Hoofdstructuur zijn natuurontwikkelingsprojecten gerealiseerd

De beplanting van wegen en erven is tot wasdom gekomen. De beplanting bleek echter gevoelig voor ziektes. Vanaf de jaren '70 zijn veel iepen geteisterd door de iepenziekte. Door de uitbraak van perenvuur zijn in de jaren '80 veel meidoorn-singels verwijderd. Op initiatief van Staatsbosbeheer is er een plan gekomen voor de Walcherse wegbeplanting. In dit Landschapsbeleidsplan uit 1987 is geadviseerd om in plaats van veldiep gevarieerdere en beter beheersbare struikvormende soorten aan te planten. Voor de meidoornhagen is aanbevolen om periodiek hakhoutbeheer uit te voeren. Net als het plan van de Snelcommissie gaat het Landschapsbeleidsplan ervan uit dat de beplanting de hiërarchie van de wegen ondersteunt. Dezelfde problemen als in de wegbeplanting deden zich ook bij de erfbeplanting voor. Hierbij is echter een integrale aanpak uitgebleven en is het aan de individuele eigenaren om te bepalen of de beplanting wordt hersteld.

Kernkwaliteiten

Bij de Wederopbouw van het door oorlogsschade getroffen Walcheren heeft een schaalvergroting van het kenmerkende, kleinschalige landschap plaatsgevonden. Hierdoor is een opener landschap ten opzichte van het oorspronkelijke landschap ontstaan. Door het aanbrengen van beplanting is het contrast tussen de open poelgebieden en meer besloten kreekruigen behouden. Bij de herinrichting zijn grotere, gerationaliseerde blokvormige kavels gerealiseerd. Het onderliggende kreekpatroon is nog herkenbaar aan de kavelrichting, het wegenpatroon en de beplanting. Alle percelen zijn aangesloten op de openbare weg. De hoofdstructuur van de wegen is gebaseerd op de oorspronkelijk wegenstructuur.

Er is geprobeerd om de hiërarchie in wegen herkenbaar te maken door de beplantingskeuze. Er zijn nieuwe wegen aangelegd en bestaande wegen zijn gerationaliseerd en verhard. Het watersysteem is gerationaliseerd en de waterstaatkundige toestand is verbeterd. Hierbij zijn een aantal oude kreekpatronen behouden gebleven. Ook zijn de vliedbergen bij de herinrichting gehandhaafd.

Langs de wegen en rond de boerderijen is nieuwe, voornamelijk inheemse beplanting (o.a. iep en meidoorn) aangebracht. Op zandige gronden zijn recreatiebossen aangeplant. Deze dienden ter compensatie van het verlies aan beplanting, doordat de perceelrandbegroeiing (voornamelijk meidoorn) niet terugkeerde. Overgebleven buitenplaatsen en landgoederen zijn hersteld. Om het verlies aan monumentale boscomplexen te compenseren zijn onder de 'twee-hectareregeling' nieuwe landgoederen gerealiseerd met bungalows, opgaand hout en boomgaarden.

De Wederopbouwboerderijen liggen veelal in het middengebied en op vrij grote afstand van elkaar. Er zijn verschillende varianten Wederopbouwboerderijen gerealiseerd. De boerderijen hebben een gesloten opbouw, een traditionele architectuur en een sobere detaillering en zijn voorzien van erfbeplanting.

Massa-ruimte

- Behouden contrast tussen open poelgebieden en meer besloten kreekruigen door beplanting.
- Opener landschap ten opzichte van het oorspronkelijke landschap.
- Schaalvergroting van het kenmerkende, kleinschalige landschap.

Verkaveling

- Grotere, gerationaliseerde kavels door schaalvergroting.
- Onregelmatige blokverkaveling.
- Onderliggende kreekpatroon herkenbaar in de kavelrichting.
- Alle percelen aangesloten op de openbare weg.

Ontsluiting

- Hoofdstructuur gebaseerd op oorspronkelijk wegenstructuur op de kreekruigen.
- Hiërarchie in wegen herkenbaar door verschil in profiel en beplanting.
- Zorgvuldig in het landschap ingepaste gerationaliseerde en verharde wegen.

Water

- Gerationaliseerd watersysteem.
- Delen van oude kreekpatronen herkenbaar.

Groen

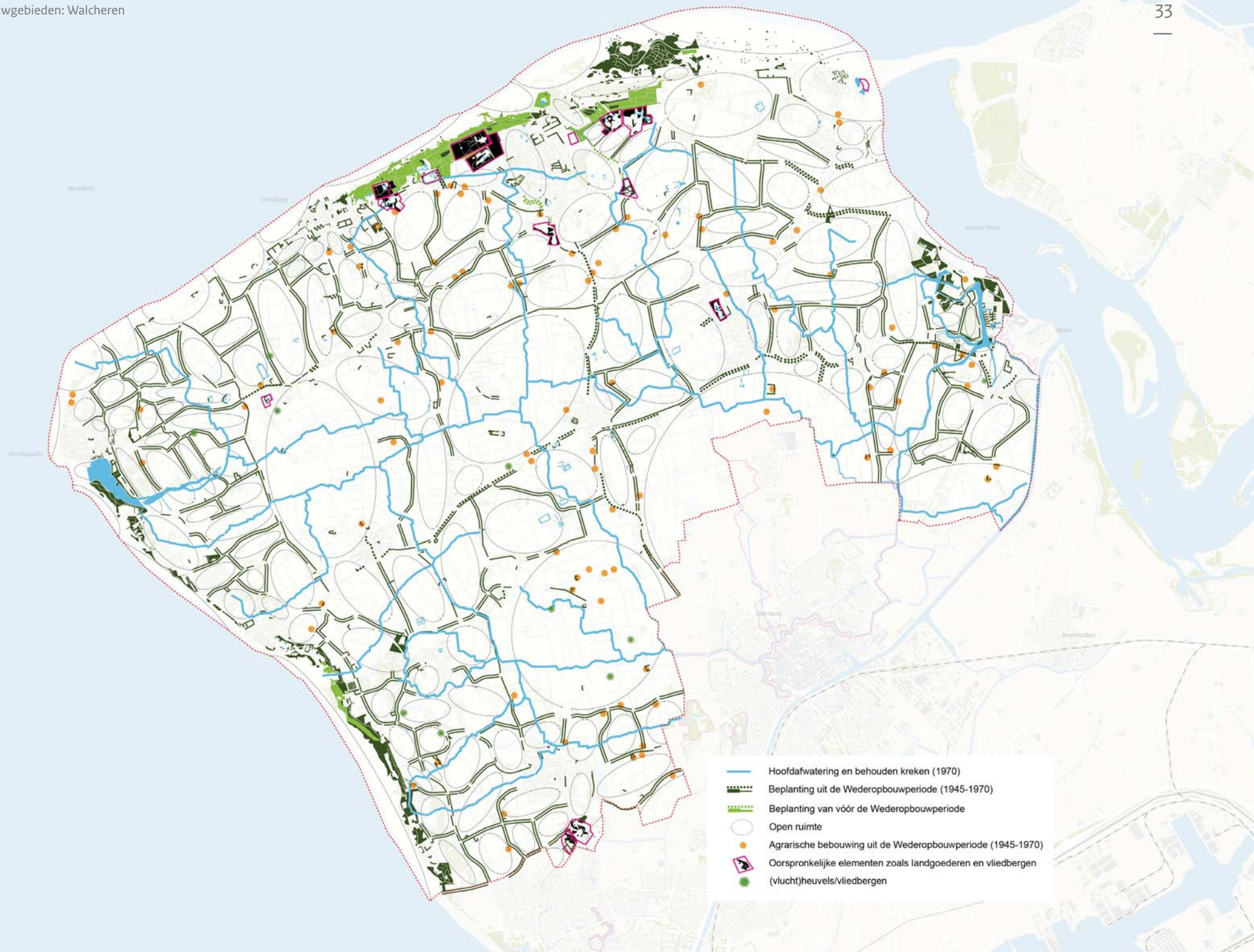
- Geaccentueerde landschappelijke hoofdstructuren met inheemse beplanting.
- Dichte wegbeplanting van houtsingels.
- Erfbeplanting van windsingels rond boerderijen.
- Bosbeplanting langs de kreekpatronen en duinrand.
- Herstel beplanting buitenplaatsen en aanleg nieuwe buitenplaatsen.
- Recreatiebossen op zandgronden en ter compensatie van verlies van beplanting

Bebouwing

- Wederopbouwboerderijen veelal gelegen in het middengebied en op vrij grote afstand van elkaar
- Verschillende varianten Wederopbouwboerderijen met een gesloten opbouw en sobere detaillering.
- Wederopbouwboerderijen met traditionele architectuur.
- Nieuwe landgoederen met bungalowsGemaal Quarles van Ufford.
- Transformatorhuisjes in de stijl van de Delftse School

Behouden bijzondere elementen

- Oorspronkelijke elementen zoals landgoederen en (vlucht)heuvels / vliedbergen in het landschap bewaard gebleven.
- Klinkerwegen

Bronnen: **Anita Blom (red.): Andela, Gerrie en Koos Bosma** – Walcheren verdrinken land I-III. In: Een geruisloze doorbraak / **Koos Bosma, Cor Wagenaar** - NAI, 1995. – pag. 280-306 (Dl. 5 De wederopbouw van de regio's 1945-1960 – Hfd. 1 Zeeland) **Anita Blom (red.)** (2013). Atlas van de Wederopbouw in Nederland 1940-1965. Ontwerpen aan Stad en land. (onder andere gebaseerd op Landschapsplan, 1952) **Berendsen, H. J. A.** (2005). Landschap in delen. Overzicht van de geofactoren. **Bergh, S. Van den** (2009). Korte geschiedenis van de ruilverkaveling. *Historia Agriculturae*, 35, 37-59. **Bos, K.** (2009). Landschapsatlas van Walcheren. Inspirerende sporen van tijd (onder ander gebaseerd op het reconstructieplan, beplantingsplan. **Bureau Lantschap** (2009). Ontgonnen verleden. Regiobeschrijvingen van de provincie Zeeland. **Nederlandse Tuinenstichting** (2009). Wederopbouw tuin van Zeeland na 1945. In: Tuinjournaal. **Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed** (2011). Ruilverkaveling. *Gids Cultuurhistorie* 18, 2011. **Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed** (2016). Walcheren. Een landelijk gebied van nationaal belang. **Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed:** Wederopbouwgebieden. Geraadpleegd via: <http://erfgoedmonitor.nl/onderwerpen/wederopbouwgebieden> **Steenhuis, M.** (2007). Stedenbouw in het landschap: Pieter Verhagen (1882-1950), NAI Uitgevers. **Van De Bergh, S.** (2009). Verdeeld land. De geschiedenis van de

ruilverkaveling in Nederland vanuit een lokaal perspectief, **Visser, R. de** (1997). Een halve eeuw landschapsbouw. Wageningen: Uitgeverij Blauwdruk. **Wetenschappelijke Raad voor het regeringsbeleid.** De functies van de verzorgingsstaat. Geraadpleegd via: <http://www.wrr.nl/publicaties/samenvattingen/samenvatting-de-verzorgingsstaat-herwogen/2-de-functies-van-de-verzorgingsstaat/>

Colofon

Gebiedsdocument Walcheren
Samenstelling en tekst: Land-id
Afbeeldingen en foto's: zijn afkomstig van Land-id tenzij anders vermeld.
De tekeningen en het kaartmateriaal zijn vervaardigd door Land-id.
Luchtfoto: RCE, Siebe Swart
Ontwerp: Tegenwind grafisch ontwerp

Bij het tot stand komen van deze publicatie is zoveel mogelijk getracht toestemming te krijgen voor het beeldgebruik van de oorspronkelijke rechthebbenden of hun uitgevers. Indien een rechthebbende denkt aanspraak te kunnen maken op een beeld, dan kunt u contact opnemen met InfoDesk info@cultureelerfgoed.nl

Er heeft geen nader gedetailleerd veldonderzoek plaatsgevonden in het kader van deze gebiedsbeschrijving.

©Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2016

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed staat voor de bescherming van het roerende en onroerende erfgoed van nationaal belang. Met specialistische kennis stimuleert de dienst een goede zorg voor archeologie, monumenten, cultuurlandschap, beeldende kunst en kunstnijverheid.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421 | fax 033 – 421 7 799
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl